

IWONA ANNA NDIAYE

INNOWACYJNY PROJEKT EDUKACYJNY
„WARSZAWSKIE ADRESY ROSYJSKICH EMIGRANTÓW”
– STUDIUM PRZYPADKU

Abstrakt. Rozważania podjęte w niniejszym artykule dotyczą zagadnienia nauczania literatury obcej wybranego obszaru kulturowego oraz omówienia roli projektów jako uniwersalnej metody w nauczaniu języków obcych. Skuteczność modelu interaktywnych metod pracy w ramach kształcenia filologicznego zostanie zaprezentowana na wybranym przykładzie autorskiego projektu edukacyjno-tłumaczeniowego „Warszawskie adresy rosyjskich emigrantów”. Projekt miał na celu zapoznanie studentów z wybranymi aspektami relacji polsko–rosyjskich kontaktów literackich okresu międzywojennego oraz twórczością emigracyjną wybitnych twórców kultury. Istotą projektu stanowiło opracowanie serii trzydziestu pocztówek, przedstawiających miejsca pobytu rosyjskich emigrantów tzw. pierwszej fali w Warszawie (1920–1940) wraz z dwujęzycznym opisem. Ważnym założeniem realizowanego projektu było uczenie poprzez różne formy działań, środkiem zaś – poznawanie ego-dokumentów, pozwalających wyjaśnić „białe plamy” historii, zrozumieć źródła i konteksty realnych wydarzeń oraz odkrywać nowe fakty w badaniach historycznych piśmiennictwa. Projekt spełniał ważną funkcję społeczną, ukierunkowany był bowiem na rzecz przywracania pamięci historycznej we współczesnej przestrzeni miasta. Podjęte działania stwarzały możliwość zdobywania wiedzy z zakresu wielu dziedzin: historycznej, literackiej, językowej i artystycznej. Ewaluacja projektu pozwala stwierdzić wzrost świadomości studentów w zakresie roli kultury, dziedzictwa kulturowego w uczeniu się języków obcych, a także zainspirowania do działań w celu poznawania historii polsko–rosyjskich kontaktów kulturalnych i literackich.

Słowa kluczowe: metoda projektu; język rosyjski jako obcy; rosyjska literatura emigracyjna; polsko-rosyjskie kontakty

Prof. dr hab. IWONA ANNA NDIAYE – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Instytut Literaturoznawstwa, Katedra Literatury Polskiej; e-mail: anna.ndiaye@uwm.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3881-0474>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

INNOVATIVE EDUCATIONAL PROJECT
“WARSAW ADDRESSES OF RUSSIAN EMIGRANTS”:
CASE STUDY

Abstract. The considerations undertaken in this article concern the issue of teaching foreign literature of a selected cultural area and discuss the role of projects as a universal method in teaching foreign languages. The effectiveness of the interactive work methods model in philological education will be presented on the selected example of the author's educational and translation project “Warsaw addresses of Russian emigrants”. The project aimed to familiarize students with selected aspects of Polish-Russian literary relations in the interwar period and the emigration work of outstanding cultural creators. The essence of the project was to develop a series of thirty postcards presenting the places of residence of Russian emigrants, the so-called “first wave” in Warsaw (1920–1940) with a bilingual description. An important assumption of the implemented project was teaching through various forms of activities, and the means – getting to know ego-documents, allowing to explain “blank spots” of history, understand the sources and contexts of real events and discover new facts in historical research of literature. The project fulfilled an important social role, as it was aimed at restoring historical memory in the contemporary space of the city. The actions taken created the opportunity to acquire knowledge in many fields: history, literature, language and art. The evaluation of the project allows to state the increase in students’ awareness of the role of culture, cultural heritage in learning foreign languages, as well as inspiration for activities aimed at learning about the history of Polish-Russian cultural and literary contacts.

Keywords: project method; Russian as a foreign language; Russian emigration literature; Polish-Russian contacts

WPROWADZENIE

Rynek pracy, który stawia określone wyzwania przed absolwentami szkół wyższych, wymusza zmiany w kształceniu na kierunkach filologicznych. Szkolenie wysoko wyspecjalizowanej kadry o szerokich kompetencjach językowych i komunikacyjnych jest możliwe dzięki wdrażaniu metod kształcenia, z uwzględnieniem nie tylko nowych technologii, lecz także innowacyjnego podejścia w metodyce nauczania języków obcych.

Rozważania, podjęte w niniejszym artykule, dotyczą zagadnień nauczania literatury obcej wybranego obszaru kulturowego oraz omówienia roli projektów jako uniwersalnej metody we współczesnej glottodydaktyce. Na wstępie należy zauważyć, iż programy nauczania literatury obcej w kształceniu filologicznym na uczelniach wyższych w Polsce zwyczajowo obejmują wykłady i ćwiczenia z historii literatury, sprofilowane zajęcia specjalizacyjne, tematyczne wykłady monograficzne oraz seminaria dyplomowe. Poszczególne przedmioty uwzględniają ogólną koncepcję kształcenia na wybranym kierunku studiów oraz zakres badań naukowych prowadzonych w danej jednostce organizacyjnej. W praktyce

akademickiej nauczanie literatury na kierunkach neofilologicznych opiera się na tradycyjnych technikach. Weryfikowanie w toku studiów tradycyjnych form pracy dydaktycznej, zgodnie z priorytetem współczesnego modelu kształcenia opartym na modelu maksymalnego aktywizowania uczących poprzez wykorzystanie narzędzi cyfrowych i technik interaktywnych, należy do rzadkości.

Dlatego też wykorzystanie innowacyjnych metod pracy w ramach kształcenia filologicznego należy do aktualnych zagadnień współczesnej glottodydaktyki. Skuteczność takiego modelu zostanie omówiona na przykładzie projektu edukacyjno-tłumaczeniowego: „Warszawskie adresy rosyjskich emigrantów”, zrealizowanego na filologii rosyjskiej pod kierunkiem prof. dr hab. Iwony Anny Ndiaye. Przedstawiony przykład autorskiego projektu ukazuje praktyczne sposoby wspierania procesu glottodydaktycznego w zakresie dydaktyki szkoły wyższej.

1. INNOWACYJNE METODY NAUCZANIA LITERATURY OBCEJ W SZKOLE WYŻSZEJ

Na potrzeby niniejszego opracowania pod pojęciem *innowacyjnego nauczania* będziemy rozumieć takie działania edukacyjne oraz eklektyczne formy pracy, które kładą nacisk na dużą samodzielność studenta, umożliwiając podejmowanie decyzji, wychodzenie z własną inicjatywą, wykonywanie zadań w jego własnym tempie i w przyjaznej atmosferze. To także nauczanie, uwzględniające predyspozycje, zainteresowania i preferowane style uczenia się studenta. Niewątpliwą zaletą takiego podejścia jest pełne zaangażowanie ze strony uczącego się, realnie wpływające na podtrzymanie jego motywacji wewnętrznej.

Nowoczesne nauczanie wykorzystuje otwarte formy pracy, które kształtują autonomię uczących się. Taka praca jest zawsze ukierunkowana na działanie i ma charakter kompleksowy. Stosując otwarte formy pracy w sposób zintegrowany, można rozwijać wszystkie działania językowe: produkcję, recepcję, mediację, interakcję¹. Otwarte formy pracy traktujemy jako proces uczenia się, w którym student skoncentrowany jest na rozwijaniu swoich kompetencji oraz dążący do zwiększenia samodzielności i współodpowiedzialności za proces uczenia się i nauczania:

W odniesieniu do glottodydaktyki otwarte formy pracy to takie formy, w których uczniowie samodzielnie i aktywnie realizują nadrzędny cel nauczania języków obcych, jakim

¹ Pedagogiczne początki otwartych form pracy odnoszą się do przełomu wieków XIX i XX, ale współcześnie przeżywają swoje odrodzenie. Zob. m.in. Karpeta-Peć, 2018.

jest rozwijanie kompetencji komunikacyjnej, bez kierownictwa nauczyciela, określając indywidualne cele uczenia się, treści, metody pracy itp. (Karpeta-Peć, 2008, s. 6–7).

Ważne miejsce we współczesnym procesie dydaktycznym, zajmują interaktywne formy nauczania (zob. np. Krayevskiy i Khutorskoy, 2007; Suvorova, 2005; Borodina i Sumbulova, 2013). Niezależnie jednak od ich popularności i efektywności, w teorii i praktyce nauczania języków obcych wciąż nie doczekaliśmy się jednoznacznych stanowisk w zakresie terminologii oraz podejścia metodologicznego. Na potrzeby niniejszego opracowania pod pojęciem *podejście interaktywne*, za Natalią Tibotkiną i Swietłaną Timoniną (2002), będziemy rozumieć podejście komunikacyjne, umożliwiające wzajemne działania wykładowcy i uczącego się, uczących się między sobą, a także modelowanie przez wykładowcę takich sytuacji, w których uczestnicy dialogu mogą aktywnie współpracować, komunikować się w języku obcym, dzielić się wiedzą, umiejętnościami, nawykami, rozwijać umiejętność efektywnej pracy w grupie, zespole, szybciej adaptować się do nowej sytuacji oraz zmieniających się warunków. Chodzi zatem o taki rodzaj pracy metodycznej, w której akcent stawia się na dominującej aktywności uczących się oraz współdziałania z innymi uczestnikami procesu dydaktycznego. Proces edukacyjny, oparty na wykorzystaniu interaktywnych metod, ma na celu przede wszystkim zwiększenie efektywności nauczania. Jest ona możliwa dzięki włączeniu w proces dydaktyczny wszystkich członków zespołu (grupy):

Interaktywne metody bazują na zasadach współdziałania, aktywności uczących się i zbiorowym doświadczeniu, a także zakładają obowiązkowy kontakt zwrotny. Wykładowca-mentor tworzy szczególne środowisko edukacyjne dla kontaktów poznawczych, które charakteryzuje się otwartością, wzajemnym oddziaływaniem uczestników, równością ich pozycji i punktów widzenia, stworzeniem i gromadzeniem wspólnego wytworu intelektualnego, możliwością wzajemnej oceny i kontroli. W takim razie, interaktywne metody nauczania rozpatrywane są jako najbardziej efektywne i dające największe rezultaty we współczesnym systemie nauczania (Tibotkina i Timonina, 2002, s. 81; tłum. własne).

Dlatego też interaktywne formy nauczania odgrywają ważną rolę we współczesnym procesie edukacyjnym. W przypadku praktycznej nauki języków obcych chodzi o specjalną formę organizacji zajęć, uwzględniającą czynności rozwijające, poszukujące i badawcze. W naszym przekonaniu sprawdza się budowanie zajęć w sposób otwarty, z wykorzystaniem pracy: niesterowanej (całkowicie swobodnej), projektowej, w formie stanowisk dydaktycznych (popularnie zwanych stacjami) czy też według planu dnia/tygodnia (Karpeta-Peć, 2018).

Wśród interaktywnych metod nauczania wymienia się najczęściej: nauczanie problemowe, dramę, burzę mózgów, portfolio – teczkę tematyczną, mapę myśli oraz metodę projektu, której poświęcamy niniejszy artykuł. Ustalenia terminologiczne są utrudnione, gdyż nie istnieje jedna definicja określająca ten rodzaj pracy. Na potrzeby dydaktyki języków obcych za Anną Kucharską (2014) uznajemy, iż praca nad projektem polega na nauczaniu języka poprzez interakcje ze światem rzeczywistym w tym właśnie języku, odbywających się w głównej mierze poza siedzibą placówki edukacyjnej:

Każdy projekt zakłada końcową realizację produktu lub przynajmniej zetknięcie się praktyczne, umożliwiające zweryfikowanie skuteczności komunikowania się. Może być też definiowane jako całość ćwiczeń lub zadań, które zmierzają do jednego, ogólnego celu, czyli zetknięcia się ze światem rzeczywistym (Kucharska, 2014, s. 101).

Metoda projektu może być stosowana w pracy dydaktycznej ze studentami różnych filologii i na każdym etapie studiów. Wykorzystanie takich form pracy może mieć na celu rozszerzenie zakresu wiedzy, umiejętności oraz kompetencji w ramach poszczególnych typów zajęć: seminariów, wykładów, zajęć praktycznych, a także innych działań (warsztaty, koła studenckie). Największym atutem tego typu praktyki dydaktycznej pozostaje to, iż studenci i studentki nie tylko aktywnie uczestniczą w poznawaniu określonego tematu, lecz także mają rzeczywisty wpływ na cały proces. Zastosowanie metody projektów w nauczaniu języków obcych umożliwia zarówno personalizację zadań dydaktycznych, jak i czyni proces edukacji atrakcyjnym, angażującym studentów i interaktywnym. Wszystko to w istotny sposób sprzyja nauczaniu języka obcego.

2. PROJEKT EDUKACYJNY „WARSZAWSKIE ADRESY ROSYJSKICH EMIGRANTÓW” – STUDIUM PRZYPADKU

2.1. ZAŁOŻENIA MERYTORYCZNE

Projekt „Warszawskie adresy rosyjskich emigrantów” miał na celu zapoznanie studentów filologii rosyjskiej z wybranymi aspektami rosyjskiej literatury emigracyjnej, polsko–rosyjskich kontaktów literackich okresu międzywojennego oraz twórczością emigracyjną wybitnych twórców kultury, w tym Michaiła Arcybaszewa, Leona (Lwa) Gomolickiego, Dymitra Fiłosofowa, Dymitra Mereżkowskiego, Zinaidy Gippius, Nadieždy Teffi. Zaproponowana tematyka koresponduje z programem nauczania, opracowanym w Katedrze Literatury i Języka Rosyjskiego Wydziału Humanistycznego UWM w Olsztynie. Problematyka ta była

realizowana zarówno na studiach licencjackich, jak i magisterskich, w ramach następujących przedmiotów: wstęp do emigrantologii, źródłoznawstwo emigrantologiczne, emigrantologia I, emigrantologia II, emigrantologia III, proseminarium emigrantologiczne. Praca z utworami rosyjskich emigrantów odbywała się również na zajęciach z przekładu pisemnego oraz sztuki interpretacji tekstu literackiego, podczas których studenci bazowali na artykułach naukowych oraz tłumaczeniach tekstów literackich, opublikowanych w seriach „Luminarze Rosyjskiej Emigracji” oraz „Olsztyńskie Studia Emigrantologiczne”. Twórczość rosyjskich emigrantów była także analizowana na zajęciach seminaryjnych oraz podejmowana w pracach dyplomowych. Studenci badali motywy (np. domu, tęsknoty, bezdomności, śmierci), opisywali życie i twórczość wybitnych jej przedstawicieli (m.in. Dymitr Fiłosofow, Iwan Bunin, Marina Cwietajewa, Jelizawieta Kuzmina-Karawajewa, Władimir Nabokow). Zajęcia proseminaryjne i specjalizacyjne były ukierunkowane na wyposażenie studentów w podstawy naukowego warsztatu badań, stanowiących teoretyczne założenia integracji interdyscyplinarnej, z uwzględnieniem zasad historyzmu i metody historyczno-porównawczej oraz metody uwzględniającej orientację filologiczną, psychologiczno-biograficzną i filozoficzną. Do licznych walorów tej metody nauczania warto dodać także rozwój kompetencji w zakresie prowadzenia badań naukowych w przyszłości oraz kształcenie kolejnych pokoleń kadry, poprzez umożliwienie studentom uczestnictwa w wydarzeniach naukowych. Studenci brali udział w międzynarodowych konferencjach naukowych z cyklu „Luminarze Rosyjskiej Emigracji” oraz „(E)migracja – tożsamość kulturowa – pamięć kulturowa”, tworzących przestrzeń do interdyscyplinarnego dyskursu naukowego dla polskich i zagranicznych specjalistów z zakresu emigrantologii. Materiałnym rezultatem realizacji projektu była seria trzydziestu autorskich pocztówek, przedstawiających miejsca pobytu rosyjskich emigrantów w międzywojennej Warszawie wraz z dwujęzycznym opisem. W dalszej części artykułu zostaną szczegółowo omówione etapy działań, formy pracy oraz rezultaty procesu dydaktycznego.

Idea projektu wpisuje się również w zakres prowadzonych badań oraz działań podejmowanych przez naukowców z UWM na rzecz popularyzowania wiedzy na temat rosyjskiej historii, kultury i języka, ukierunkowanych na pierwszą falę uchodźstwa, zainicjowaną rewolucją październikową 1917 roku. Przedmiotem badań olsztyńskiego zespołu, zainicjowanych na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, pozostaje bowiem historia emigracji, los i status emigrantów, życie duchowe, religijne i polityczne, osiągnięcia w różnych obszarach piśmiennictwa (publicystyka, dokumentalistyka, eseistyka, teksty filozoficzne, religijne). W ostatnim dziesięcioleciu praca badawcza koncentrowała się na kontaktach

literackich rosyjskich emigrantów z przedstawicielami inteligencji polskiej w latach 1918–1939 oraz włączenie w obieg polskiej i międzynarodowej humanistyki naukowej archiwaliów i opracowań naukowych poświęconych relacjom polsko-rosyjskim. Dorobek naukowy z zakresu tematyki emigracyjnej obejmuje monografie², antologie oraz artykuły naukowe prezentowane na łamach czasopism krajowych i zagranicznych. Opracowania z tego zakresu problemowego publikowane są również na łamach serii naukowych. Poza wspomnianymi już wcześniej także w seriach: „Teoria i Praktyka Przekładu” oraz „Między Słowami – Między Światami”³.

Warto podkreślić, że pracownicy badawczo-dydaktyczni, zatrudnieni w Katedrze Literatury i Języka Rosyjskiego, mieli doświadczenie pracy projektowej, w tym z zakresu rosyjskiej literatury emigracyjnej. Dla przykładu przypomnijmy polsko-rosyjski projekt „Rosyjscy pisarze-emigranci – jubilei 2020” („Русские поэты-эмигранты – юбилеры 2020”), zainicjowany wspólnie z Piatigorskim Uniwersytetem Państwowym. Tematyka emigracyjna stanowiła także główną inspirację dla projektu edukacyjnego „Iwan Bunin w Polsce – recepcja, przekład, edukacja. Organizacja panelu dyskusyjnego i wystawy w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie”, zrealizowanego w 2020 roku w ramach IX Otwartego konkursu na dofinansowanie przedsięwzięć podejmowanych na rzecz dialogu i porozumienia w stosunkach polsko-rosyjskich (projekt sfinansowany przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, nadzorowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP)⁴. Takie podejście do procesu edukacyjnego, proponującego szeroki wachlarz tematów dotyczących studiów nad dorobkiem literackim i kulturowym rosyjskich emigrantów, trudno przecenić we współczesnym procesie edukacyjnym, ukierunkowanym na zwiększanie świadomości historycznej.

² Opracowania naukowe są rozpoznawalne w ogólnopolskiej i międzynarodowej przestrzeni naukowej. Monografia Iwony Anny Ndiaye (2019), pt. *Pod maską Talii.. O tożsamości poetyckiej Nadieжды Teffi*, została nagrodzona na XI Międzynarodowym Festiwalu Literacko-Artystycznym „Rosyjskie Mity” (XI Международный литературно-художественный фестиваль «Русские мифы») za „ogromny wkład twórczy we współczesną kulturę”. Ponadto w 2021 roku zdobyła nagrodę olsztyńskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych.

³ W 2018 roku, w uznaniu dorobku naukowego oraz aktywności na tym polu zespołu olsztyńskich emigrantologów, została podjęta decyzja o przeniesieniu do Olsztyna oficjalnej siedziby Komisji Emigrantologii Słowian Międzynarodowego Komitetu Sławistów. Więcej na temat działalności komisji, zob. <https://emigrantologia.wixsite.com/slowianie-komisja>.

⁴ W 2020 roku I. Ndiaye, wspólnie z Niną Orłową – docentem Katedry Piśmiennictwa i Technologii Pedagogicznych Kształcenia Filologicznego, pracownikiem Centrum Kształcenia Międzynarodowego Piatigorskiego Uniwersytetu Państwowego, koordynowała polsko-rosyjski projekt edukacyjny „Rosyjscy pisarze emigracyjny...” zrealizowany z wykorzystaniem komunikacji elektronicznej (MS Teams, ZOOM).

2.2. UCZESTNICY

Uczestnikami projektu byli studenci filologii rosyjskiej studiów licencjackich (11 osób) i magisterskich (9 osób) oraz dwoje doktorantów Wydziału Humanistycznego UWM w Olsztynie. Zakres zadań dla poszczególnych osób był uzgadniany w toku dyskusji podczas spotkań koła naukowego. Doktoranci pełnili rolę mentorów, nadzorowali poszczególne prace i służyli wsparciem organizacyjnym i językowym.

Projekt został wdrożony w ramach zajęć dydaktycznych, a także działalności Studenckiego Koła Przekładu (SKP), powołanego przy Instytucie Słowiańszczyzny Wschodniej UWM⁵. Część działań odbyła się we współpracy z wrocławskim kolektywem artystycznym „Odkrytki. Kochanym ciotkom”, który odpowiadał za warsztaty fotograficzne, stronę graficzną oraz techniczną. Nadzór merytoryczny pełniła Iwona Anna Ndiaye, posiadająca wieloletnie doświadczenie w zakresie projektów edukacyjnych z zakresu emigrantologii i sprawująca opiekę naukową nad Studenckim Kołem Przekładu. Zdjęcia wykonali studenci i studentki filologii rosyjskiej. Konsultację językową zapewniła Jelena Kriwowa, pracownik Centrum Rosyjskiej Zagranicy im. Aleksandra Sołżenicyna w Moskwie. Opracowanie graficzne i przygotowanie do druku wykonał Michał Woroniak.

2.3. ETAPY

Zasadniczo projekt realizowany był w trakcie roku akademickiego 2015/2016 (dwa semestry), chociaż w roku poprzedzającym opracowano ogólną koncepcję i wstępny plan. Z uwagi na zakładane cele obejmował różnorodne zadania, zarówno w ramach zajęć dydaktycznych (godziny kontaktowe z nauczycielem akademickim: wykłady, ćwiczenia), jak i działalności studenckiego koła naukowego.

Najwięcej czasu zajął etap wstępny, ukierunkowany na merytoryczne przygotowanie do tematyki projektu. Działania odnoszące się do tego etapu miały na celu:

- zapoznanie z historią polsko–rosyjskich literackich kontaktów kulturalnych okresu międzywojennego;
- zapoznanie z historią emigracji rosyjskiej w Warszawie okresu międzywojennego;
- poznanie wybranych faktów z życia i twórczości najwybitniejszych przedstawicieli rosyjskiej emigracji tzw. pierwszej fali (1920–1940), tj. tych, którzy

⁵ Cele statutowe SKP: zdobywanie wiedzy na temat kultury i języków słowiańskich; propagowanie wiedzy filologicznej, a w szczególności jej aspektów slawistycznych i społeczno-kulturowych; rozwijanie umiejętności naukowo-badawczych członków koła; nawiązywanie kontaktów z organizacjami o podobnym charakterze w kraju i za granicą; rozwijanie umiejętności interpersonalnych i zainteresowań członków koła; promowanie Instytutu Słowiańszczyzny Wschodniej UWM w Olsztynie.

nie zaakceptowali władzy radzieckiej i po przewrocie bolszewickim 1917 roku opuścili Rosję.

Powyższe cele zostały częściowo osiągnięte w toku realizacji programu nauczania na kierunku filologia rosyjska. Wszyscy studenci uzyskali bazową wiedzę i umiejętności w ramach przedmiotu Historia literatury rosyjskiej. Ponadto w ramach pracy indywidualnej studenci zapoznawali się ze wskazanymi przez prowadzącą materiałami, które następnie były omawiane podczas posiedzeń koła naukowego:

1) fragmentami oryginalnych tekstów źródłowych:

– publicystyka emigracyjna D. Fiłosofowa (gazety: „Свобода”, „За свободу”, „Меч”, „Молва”);

– ego-dokumenty: *Dziennik* D. Fiłosofowa, *Dziennik warszawski* Z. Gippius, *Dzienniki* M. Dąbrowskiej (np. Gippius, 2005);

– korespondencja: listy Z. Gippius do D. Fiłosofowa, listy D. Fiłosofowa do M. Dąbrowskiej, S. Stempowskiego i M. Zdziechowskiego (np. Filosofov i Lavrinets, 1928/2005);

– materiały pomocnicze: teksty okołoliterackie (recenzje, artykuły prasowe, eseje) (Dyurran, 1994; 2002; Filosofov i Lavrinets, 1928/2005, Gippius, 2005);

2) literaturą przedmiotu autorstwa koordynatora projektu:

– monografie: o życiu i twórczości D. Fiłosofowa (Obłąkowska-Galanciak, 2001);

– artykuły naukowe poświęcone historii polsko–rosyjskich kontaktów okresu międzywojennego oraz historii emigracji rosyjskiej w Polsce (Obłąkowska-Galanciak, 1996; 1999);

3) publikacje historyków:

– artykuły Wojciecha Stanisławskiego (Stalislavskiy, 2002; 2006).

Zapoznanie ze źródłami archiwalnymi i literaturą przedmiotu wywołało potrzebę odwołania się do osiągnięć studiów postkolonialnych, kategorii „pamięci kulturowej” oraz omówienia kategorii opozycji „swój – obcy” czy objaśnienia znaczenia „polskiego kodu kulturowego” w rosyjskich tekstach. Omówiono również pojęcie *polonica*, na potrzeby projektu rozumiane jako element treściowy tekstu w jakikolwiek sposób powiązany z szeroko rozumianą tematyką polską.

Na kolejnym etapie studenci wykonali następujące zadania:

– wyodrębnienie w oryginalnych tekstach wszelkich elementów, należących do kategorii *polonica*;

– analiza *poloniców* z uwzględnieniem biografii emigrantów rosyjskich;

– omówienie relacji polsko–rosyjskich na przykładzie kontaktów rosyjskich emigrantów z polskimi literatami i publicystami.

Na podstawie tekstów źródłowych opracowano katalog cytatów, zawierających opis wybranych elementów w topografii stolicy, odnoszących się do tematyki projektu. Jako przykład zacytujmy zapis z 14–16 marca 1922 roku w dzienniku rosyjskiego krytyka, publicysty i wydawcy Dymitra Fiłosofowa: „W ciemnych pokojach «Victorii» uchodźcy pili czarną jak noc kawę, cudownym sposobem zdobytą przez Józefa Czapskiego – piliśmy i pisaliśmy. Nikt nie był zmęczony. Mieliśmy świadomość, że to były historycznie kulminacyjne miesiące” (tłum. własne).

Następnie stworzono bazę pamięci kulturowej, związaną z historią emigracji rosyjskiej w Warszawie, obejmującą adresy hoteli, w których czasowo przebywali emigranci, adresy prywatnych mieszkań, siedziby organizacji społecznych, księgarni językowych oraz spotkań, w tym polsko-rosyjskiego klubu dyskusyjnego „Domek w Kołomnie”.

Korzystając z rosyjskojęzycznych źródeł, uczestnicy i uczestniczki projektu zyskali wiedzę na temat życia kulturalnego rosyjskiej emigracji międzywojennej Warszawy. Na podstawie zdobytej informacji sporządzili wykaz najważniejszych warszawskich adresów rosyjskich emigrantów. Konieczne było również przeprowadzenie weryfikacji historycznego nazewnictwa ulic i porównania ich ze współczesnymi wariantami. Pomocne w odtworzeniu danych historycznych oraz atmosfery lat 20. i 30. międzywojennej Warszawy stały się archiwalne zdjęcia dostępne w zasobach internetowych. Ważnym źródłem informacji pozostawała również rosyjskojęzyczna prasa codzienna oraz utwory literackie, wydawane w Warszawie w latach 1920–1940. Bezpośredni dostęp do tych źródeł był możliwy dzięki zasobom archiwum prywatnego koordynatorki projektu.

Pomocne w odtworzeniu historycznego wizerunku budynków i ulic były stare pocztówki. Do ciekawszych przykładów należy pocztówka z początku XX wieku ukazująca nieistniejący już Sobór św. Aleksandra Newskiego. Obiekt wraz z 70-metrową dzwonnica był zlokalizowany na placu Saskim, jednym z najważniejszych miejsc ówczesnej Warszawy. W 1925 roku, po niespełna dwudziestu latach od jego powstania, sobór został zburzony (rozbiórkę dzwonnicy rozpoczęto w 1921 roku). Decyzja o usunięciu świątyni była spowodowana antyrosyjskimi i antyprawosławnymi nastrojami w II Rzeczypospolitej. Takie okoliczności dodatkowo komplikowały polityczny status rosyjskich emigrantów w Polsce. Dlatego też stanowiły przedmiot odrębnych dyskusji w kontekście odtworzenia złożonych historycznie relacji polsko-rosyjskich.

Fot. 1. Pocztówka z widokiem świątyni prawosławnej wraz z dzwonnica (Warszawa, lata 20.).

Źródło: domena publiczna.

Zapoznanie z wyglądem starych obiektów architektonicznych przedwojennej Warszawy umożliwiły ponadto zasoby strony internetowej „Ocalić od zapomnienia”, na której zgromadzono bazę zdjęć i pocztówek, utrwalających nie tylko obrazy, lecz także opis faktograficzny. Szczególnie istotne dla niniejszego projektu były informacje dotyczące budynków zniszczonych w okresie działań wojennych, które nie zostały odbudowane. Dla przykładu opis Pałacu Saskiego, zawierający dane o dacie powstania obiektu oraz jego likwidacji, architektach, lokalizacji oraz funkcjach.

Kolejnym etapem projektu było opracowanie mapy „Śladami rosyjskiej emigracji” oraz programu wycieczki do stolicy, której celem było sporządzenie dokumentacji zdjęciowej. Program wycieczki uwzględniał nie tylko odwiedzenie wybranych miejsc opisanych w dziennikach emigrantów, lecz także utrwalenie ich współczesnego wizerunku (Ogród Saski, Krakowskie Przedmieście, budynki przy ulicy Marszałkowskiej, Jasnej, Królewskiej i in.). Dlatego też wyjazd do stolicy został poprzedzony warsztatami fotograficznymi, przeprowadzonymi przez Paulinę Galanciak, pomysłodawczynię projektu „Odkrytki”. Studenci i studentki poznali tajniki fotografii plenerowej oraz specyfikę wykonywania zdjęć architektury. Dzięki temu zostali wyposażeni w odpowiednie narzędzia, dzięki którym byli bardziej uważnymi obserwatorami, potrafili wykonać zdjęcia, prezentujące obiekty i posiadające wartość tak dokumentalną, jak również charakteryzujące się wysokimi walorami estetycznymi i artystycznymi.

Fot. 2–5. Autorskie zdjęcia uczestników projektu.

Źródło: archiwum projektu.

Podróż śladami rosyjskich emigrantów pozwalała także na nowe, niezaplanowane wcześniej, ciekawe historyczne „odkrycia”, uświadamiające wielowiekową historię polsko-rosyjskich kontaktów kulturalnych. Poniżej tablica upamiętniająca wybitnego rosyjskiego kompozytora Michaiła Glinkę, umieszczona na domu, w którym mieszkał i tworzył w 1848 roku.

Fot. 6. Tablica na budynku przy ul. Niecałej 2 w Warszawie.

Źródło: archiwum projektu.

Wykonane podczas wycieczki zdjęcia poddano selekcji, a następnie obróbce graficznej i przygotowaniu do druku. Ten zakres czynności powierzono specjalistom, tj. członkom kolektywu artystycznego „Odkrytki”. Jednakże studenci i studentki mieli decydujący głos w kwestii finalnej koncepcji. Cały projekt miał w swoim założeniu przypominać ważne miejsca w kontekście dziejów emigracji w Polsce okresu międzywojennego. Dlatego zdecydowano się na druk czarno-biały.

Odrębny etap polegał na opracowaniu krótkich dwujęzycznych napisów na rewersy pocztówek. To zadanie obejmowało tłumaczenie, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki nazewnictwa odnoszącego się do stołecznej topografii, a także redakcję językową, redakcję techniczną i korektę.

Ostatni etap polegał na wyborze formy prezentacji pocztówek. Ciekawym rozwiązaniem wydawał się kolaż starych pocztówek, historycznych źródeł (rosyjskojęzycznych gazet, zdjęć itd.), który mógłby być zaprezentowany w postaci plakatu lub posteru. Rozważano wybór odpowiedniego opakowania, np. pudełka symbolizującego starą walizkę podróżną (symbol emigracyjnej tułaczki), co graficznie nawiązywałoby do stylistyki międzywojnia. Wnętrze pudełka mogłoby

być wyklejone (imitując wyklejkę) z emigracyjnych rosyjskich gazet. Ostatecznie jednak, ze względu na koszty i brak dofinansowania ze źródeł zewnętrznych, zdecydowano się na dużą szarą kopertę, na której zamiast znaczka umieszczono stempel z nazwą projektu. Opracowanie graficzne stempla przygotowano ze wsparciem wrocławskiego zespołu „Odkrytki”.

2.4. REZULTATY PROJEKTU

Materialnym efektem kilkumiesięcznej pracy była seria trzydziestu pocztówek z opisem na rewersie w języku polskim i rosyjskim⁶. Zamieszczone adnotacje obejmowały: nazwę projektu, nazwę obiektu architektonicznego lub topograficznego oraz informacje na temat ich roli w życiu kulturalnym rosyjskiej emigracji w międzywojennej Warszawie.

Opracowane pocztówki tworzą symboliczną mapę, utrwalającą w pamięci młodego pokolenia obiekty architektoniczne, istotne w kontekście historii emigracji rosyjskiej oraz polsko-rosyjskich kontaktów międzywojennej Warszawy: hotele, w których emigranci znaleźli schronienie, siedziby redakcji emigracyjnych gazet, organizacji i in.

Fot. 7. Awersy oraz rewersy z opisem warszawskich adresów rosyjskich emigrantów.

Źródło: archiwum projektu.

⁶ Nie zostały natomiast umieszczone nazwiska autorów zdjęć, widniejących na awersie pocztówek. Kolektywnie zdecydowano bowiem o wspólnym autorstwie całego projektu.

Pocztówki pozostają autorskim pomysłem, poczynając od idei, przez opis, po finalny projekt graficzny. Każdy uczestnik projektu otrzymał komplet opracowanego wspólnie zestawu. Stworzone przez siebie pocztówki studenci z satysfakcją wysyłali do swoich znajomych i bliskich, wnosząc tym samym swój mały wkład w odradzanie się zanikającej tradycyjnej sztuki epistolarnej.

2.5. PREZENTACJA WYNIKÓW

Efekty pracy projektowej były prezentowane podczas Dni Otwartych UWM oraz Dni Humana. Projekt został także przedstawiony podczas międzynarodowych konferencji naukowych z cyklu „Luminarze Rosyjskiej Emigracji”, organizowanych przez Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej w siedzibie Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie⁷. Zestaw dwujęzycznych pocztówek dodatkowo pełnił funkcję promocyjną jednostki oraz popularyzatorską działań edukacyjnych. W celach promocyjnych opracowano dwie wersje językowe folderu opisującego projekt, które były m.in. wręczone podczas prelekcji w Instytucie Polskim w Moskwie⁸.

„Ujrzana rankiem strużka krwi przed drzwiami komisariatu, wolno sącząca się w poprzek trotuaru, przecina drogę życia już na zawsze. Przejść przez nią nie sposób, iść dalej nie można. Można jedynie odwrócić się i uciekać” – tak o przewrocie bolszewickim 1917 roku pisała rosyjska poetka i prozaička Nadieżda Teffi. Przedstawicielka pierwszej fali emigracji rosyjskiej znalazła się w gronie tych, którzy... odwrócili się i uciekali.

Zakładnikami historii stały się miliony obywateli rosyjskich, w tym przedstawiciele świata kultury, literatury i sztuki. Dla pisarzy starszego pokolenia, takich jak Dymitr Filosofow i Michaił Arcybaszew, to właśnie Warszawa okazała się schronieniem na ostatnie lata życia, dla innych, jak Zinaida Gippius, Dymitr Mierieżkowski i Aleksander Amfiteatrow – miejscem czasowego pobytu.

W okresie międzywojennym Warszawa, obok Berlina i Paryża, pełniła rolę europejskiego centrum rosyjskiej emigracji, w którym tętniło życie kulturalne. Niezależnie od złożonej sytuacji politycznej przedstawiciele polskiej i rosyjskiej inteligencji znajdowali placzkę do ożywionych dyskusji i szczerych przyjaźni. Miejscem szczególnym w tym kontekście był dyskusyjny klub literacki „Domek w Kolonnie”, założony w 1935 roku przez D. Filosofowa, w którego zebraniach brali udział: Maria Dąbrowska, Stanisław i Jerzy Stępcowscy, Julian Tuwim, Jerzy Giedroyc i in.

Inicjatywa D. Filosofowa, podobnie jak wiele innych faktów z ich życia, nadal pozostaje mało zbadana i mało znana. W przestrzeni społecznej nie utrwaliły się ślady dawnej obecności emigrantów. Na domach nie widnieją tabliczki pamiątkowe przypominające postaci historyczne oraz ważne miejsca w dziejach relacji polsko-rosyjskich. Symbolicznym świadectwem ich dawnej bytności pozostają jedynie miejsca pochówku na Cmentarzu Prawosławnym na Woli oraz dorobek twórcy znajdujący się w przepastnych zbiorach warszawskich archiwów.

Projekt zrealizowany w ramach współpracy Studentckiego Kola Przekładu, działającego przy Instytucie Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, z wrocławskim kolektywem artystycznym Odkrytki. Kochanym ciotkom.

Opracowanie merytoryczne, tłumaczenie, zdjęcia: Iwona Anna Ndiaye, Kinga Peruzińska
Konsultacja językowa: Jolana Krawiec
Opracowanie graficzne: Michał Woroniak (Odkrytki. Kochanym ciotkom)

Druk: Zakład Poligraficzny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 10-957 Olsztyn, ul. Jana Heweliusza 3, tel. 89 525 45 06, 525 47 57

Warszawskie
adresy
rosyjskich
emigrantów

Варшавские
адреса
русских
эмигрантов

⁷ Cykl konferencji emigrantologicznych zorganizowanych w latach 2014–2021 we współpracy z Centrum Rosyjskiej Zagranicy im. Aleksandra Sołżenicyna w Moskwie oraz Komisją Emigrantologii Słowian Międzynarodowego Komitetu Słowistów.

⁸ Pakiet promocyjny projektu był upowszechniany w formie drukowanej. Druk pocztówek oraz materiałów reklamowych zapewnił Zakład Poligraficzny UWM. Opracowane materiały nie są dostępne online.

W ciemnych pokojach „Victorii” uchodźcy pili czarną jak noc kawę, cudownym sposobem zdobytą przez Józefa Czapskiego – piliśmy i pisaliśmy. Nikt nie był zmęczony. Mieliśmy świadomość, że to były historyczne kulminacyjne miesiące.

D. Filosofov, *Dziennik*,
14-16 marca 1922 r.

Celem naszego projektu jest przywrócenie pamięci o tych, którzy wyznaczyli rytm życia kulturalnego międzywojennej stolicy Polski. Proponujemy „spacer na pocztówkach” śladami rosyjskich emigrantów. Trzydzieści pocztówek tworzy symboliczną mapę Warszawy, na której umieszczono hotele, w których emigranci znaleźli schronienie, siedziby redakcji emigracyjnych gazet, organizacji, ulubione miejsca spotkań i spacerów... Miejsca, których dziś już nie ma, które zmiotł z powierzchni ziemi wojenny żywioł.

Nasz projekt jest symboliczną pocztówką wysłaną do szerokiego kręgu adresatów z nadzieją, że pamięć o tych, którzy związali swój los z Polską, przetrwa...

Bibliografia

- Oblakowska-Galanciak L., *Gorzkie годы... Publicystyczna i literacka działalność Dymitra Filosofova na emigracji*, Olsztyn 2001.
Poezja rosyjska. Antologia, wybór W. Kiwilsza, t. 1: *Do 1917 r.*, Łódź 1987.
 Гиппиус З.Н., *Собрание сочинений*, т. 9: *Дневники: 1919–1941. Из публицистики 1907–1917 гг.*, *Воспоминания современников*, сост., примеч., указ. имен Т.Ф. Прокопова, Москва 2005.
 Гомолицкий Л., *Сочинения русского периода. В 3-х тт.*, т. 1: *Стихотворения и поэмы*, Москва 2011.
 Дюррант Л.С., *По материалам архива Д.М. Filosofova* // *Лица. Биографический альманах*, вып. 5, 1994.
 Дюррант Л.С., «Уж такова наша судьба...» *Новое из варшавского архива Д.В. Filosofova* // «Наше Наследие» 2002, № 63/64.
 «Свобода. Газета политическая, литературная и общественная», Варшава 1920–1921.
 Станиславский В., *Жизнь на обочине. Русская эмиграция на землях Второй Речи Посполитой* // «Новая Польша» 2006, №7/8 (77).
 Тэффи Н.А., *На скале Гересинской* // Тэффи Н.А., *Рассказы*, сост. Е. Трубникова, Москва 1990.
 Filosofov Д., *Письмо Мариану Здоховскому 4 мая 1928г.* Отдел рукописей библиотеки Вильнюсского университета, F 35–302. Подготовка текста: П. Лавринен, 2005, <http://www.russianresources.lt/archive/Zdz/Zdz_29.html>.

Fot. 8. Folder informacyjno-reklamowy projektu w języku polskim.

Źródło: archiwum projektu.

W związku z powyższym należy uznać, że grono odbiorców tego projektu jest stosunkowo szerokie i obejmuje osoby, zarówno z grona naukowego, jak i spoza środowisk uniwersyteckich.

2.6. EFEKTY UCZENIA SIĘ

Uzyskane efekty nie ograniczały się jedynie do zakresu zdobytej wiedzy czy utrwalenia określonego słownictwa. Obejmowały również umiejętności językowe, wiedzę historyczną oraz kompetencje społeczne. Pracując w grupie uczestnicy projektu mieli okazję rozwijać swoją kompetencję komunikacyjną. Jednakże zaproponowana wirtualna podróż miała przede wszystkim być impulsem do refleksji historycznej. I to założenie znalazło odzwierciedlenie w materiałach projektu: „Ujrzana rankiem strużka krwi przed drzwiami komisariatu, wolno sącząca się w poprzek trotuaru, przecina drogę życia już na zawsze. Przejść przez nią nie sposób. Iść dalej nie można. Można jedynie odwrócić się i uciekać” (tłum. własne) (Teffi, 2011, s. 254–255) – tak o przewrocie bolszewickim 1917 roku pisała rosyjska poetka i prozaiczka Nadieżda Teffi. Przedstawicielka pierwszej fali emigracji rosyjskiej znalazła się w gronie tych, którzy... odwrócili się i uciekali. Zakładnikami historii stały się miliony obywateli rosyjskich, w tym

przedstawiciele świata kultury, literatury i sztuki. To o ich tragicznym losie zdobyli wiedzę uczestnicy projektu.

2.7. EWALUACJA PROJEKTU PRZEZ UCZESTNIKÓW

W celu dokonania weryfikacji pod kątem realizacji założonych celów uczestnicy projektu „Warszawskie adresy rosyjskich emigrantów” pod koniec spotkania podsumowującego wypełnili ankiety autoewaluacyjne. Kwestionariusz składał się z siedmiu pytań, w tym z czterech pytań zamkniętych oraz trzech otwartych. Na pytania zamknięte studenci udzielali odpowiedzi na podstawie pięciostopniowej skali ocen, gdzie 1 – było notą najniższą, a 5 – notą najwyższą. Warto, dla przykładu, wskazać, że studenci bardzo wysoko ocenili atrakcyjność tego projektu (średnia ocena: 5,0), określając go jako ciekawą, oryginalną formą zajęć na studiach filologicznych (4,8), który pozwolił zdobyć dodatkową wiedzę (4,6). Wysoka średnia ocen, uzyskanych na pytania merytoryczne, świadczy o zainteresowaniu studentów zaproponowaną tematyką oraz efektywnością takiej formy pracy dydaktycznej. Odpowiadając na pytanie otwarte: „Które z działań projektowych wydało Ci się najbardziej atrakcyjne?”, uczestnicy projektu podkreślali, że wobec rozwoju internetowych środków komunikacji i praktycznego zaniku tradycji wysyłania pocztówek ważne było dla nich odkrycie na nowo roli pocztówki jako źródła informacji historycznej i komunikacyjnej. W ankietach autoewaluacyjnych studenci podkreślali, że wartością projektu były umiejętności pragmatyczne, przede wszystkim to, że nauczyli się tworzyć autorskie pocztówki, a przez to zyskali elitarnie i wyjątkowe umiejętności. Na pytanie otwarte: „Gdybyś miał/miała możliwość zmienić coś podczas realizacji projektu, co by to było?” jeden student wskazał, że „nic by nie zmienił”, jedna badana osoba zasugerowała, iż należałoby „zwiększyć interakcję między uczestnikami”, pozostałe nie udzieliły żadnej odpowiedzi na to pytanie. Na ostatnie pytanie ankietowe: „Wskaż tematykę projektów, w których chętnie wziąłbyś/wzięłabyś udział”, studenci zaproponowali następujące zagadnienia: twórczość rosyjskich noblistów, warsztaty międzykulturowe, tłumaczenia literackie, tłumaczenia audiowizualne.

Na podstawie deklaracji studentów biorących udział w projekcie można przypuszczać, iż praca metodą projektów może pozytywnie wpływać na ich rozwój poznawczy oraz zwiększanie kompetencji komunikacyjnych. Tym samym założone cele projektu edukacyjnego, zarówno ogólne, jak i szczegółowe (kształcące, poznawcze i komunikacyjne) zostały osiągnięte.

UWAGI KOŃCOWE

Interdyscyplinarny projekt „Warszawskie adresy rosyjskich emigrantów” ma zarówno wartość dydaktyczną, naukową, poznawczą, emocjonalną, jak i historyczną oraz faktograficzną. Przedstawiony projekt wychodzi poza ramy tradycyjnego kształcenia filologicznego, a przede wszystkim aktywnie włącza studentów w proces dydaktyczny, pozwalając im być wykonawcami określonych zadań projektowych i zdobywać nowe umiejętności w różnych obszarach.

Celem dydaktycznym projektu było uczenie się poprzez różne formy praktycznego działania, środkiem – poznawanie różnych rodzajów tekstów piśmiennictwa, uświadamianie roli kultury i dziedzictwa kulturowego w uczeniu się języków obcych, a także zainspirowanie do poznawania historii polsko–rosyjskich kontaktów kulturalnych. Innowacyjność przedstawionego projektu polegała przede wszystkim na alternatywnych formach pracy na studiach wyższych. Założenia projektu były znane na początku roku akademickiego, ale formy pracy kształtowały się etapowo w toku konkretnych działań. W okresie przygotowawczym podstawę stanowiła praca z ego-dokumentami, będących szczególnym typem świadectw historii. Wnikliwa lektura dzienników rosyjskich emigrantów pozwoliła wyodrębnić źródła, które utrwaliły topografię międzywojennej Warszawy. Studenci czytali teksty literackie, zapoznali się z cyfrowymi zasobami archiwalnymi. Pozwoliło to zaplanować podróż do Warszawy śladami miejsc zapisanych w ego-dokumentach. Uczestnicy projektu samodzielnie opracowali opisy do pocztówek i program wycieczki, zrobili zdjęcia, wykonywali prace tłumaczeniowe i redakcyjne. A zatem korzyści zostały osiągnięte na wielu poziomach: technicznym, językowym, graficznym, kulturowym. Niemniej ważna była też integracja studentów, umiejętność współpracy w grupie. Na wszystkich etapach projektu uczestnicy wykazywali samodzielność i kreatywność. Realizacja projektu charakteryzowała się autonomią zarówno prowadzącego, jak i studentów. Osiągnięte efekty, w tym gotowość studentów do samodzielnej pracy oraz pogłębiania swojej wiedzy, pozwalają stwierdzić, iż praca projektowa jest efektywną formą uczenia się na studiach filologicznych.

Z punktu widzenia założeń merytorycznych najważniejszy pozostawał wymiar poznawczy. Projekt zrodził się z chęci przywrócenia pamięci historycznej o międzywojennej stolicy Polski, a także o rosyjskich emigrantach. Dla emigrantów starszego pokolenia, takich jak Dymitr Fiłosofow i Michaił Arcybaszew, to właśnie Warszawa okazała się schronieniem na ostatnie lata życia, dla innych, jak Zinaida Gippius, Dymitr Mereżkowski i Aleksandr Amfiteatrow – miejscem czasowego pobytu. Niezależnie od złożonej sytuacji politycznej przedstawiciele polskiej i rosyjskiej inteligencji znajdowali płaszczyznę do ożywionych dyskusji

i szczerych przyjaźni. W okresie międzywojennym Warszawa, obok Berlina i Paryża, pełniła rolę europejskiego centrum rosyjskiej emigracji. Ważną rolę w tym kontekście odgrywał dyskusyjny klub literacki „Domek w Kołomnie”, założony w 1935 roku przez Fiłosofowa, w którego zebraniach brali udział wybitni polscy intelektualiści: Maria Dąbrowska, Stanisław i Jerzy Stempowscy, Julian Tuwim, Jerzy Giedroyc i in. Inicjatywa Fiłosofowa, podobnie jak wiele innych faktów z życia wspomnianych literatów, nadal pozostaje mało znana w Polsce. Jednakże w przestrzeni społecznej nie utrwaliły się ślady dawnej obecności emigrantów. Na domach nie widnieją tabliczki pamiątkowe przypominające postaci historyczne oraz fakty ważne w dziejach relacji polsko–rosyjskich. Symbolicznym świadectwem ich dawnej bytności pozostają jedynie miejsca pochówku na Cmentarzu Prawosławnym na Woli oraz dorobek twórczy znajdujący się w przepastnych zbiorach warszawskich archiwów⁹.

Uczestnictwo w projekcie ma również wymiar pozafilologiczny. Uczestnikom projektu, będącym przedstawicielami młodego pokolenia Polaków, towarzyszyła refleksja na temat przywracania pamięci historycznej we współczesnej przestrzeni miasta (Warszawa). Wzrosła ich świadomość na temat dziejów stolicy Polski oraz jej roli w kontekście procesów migracji (emigracji i imigracji) oraz uchodźstwa.

Fenomen (e)migracji i nierozzerwalnie związane z nimi pojęcia *pamięć kulturowa* oraz *tożsamość kulturowa* stawiają przed współczesną edukacją nowe zadania. Dlatego też tematyka projektu wpisuje się w aktualne potrzeby refleksji historycznej i kulturowej, wszak wszyscy jesteśmy migrantami¹⁰. Projekt stał się inspiracją do podejmowania analogicznych działań dydaktyczno-badawczych, również w obszarze innych języków i kultur. W roku 2024 w Katedrze Literatury i Języka Rosyjskiego UWM w Olsztynie miały miejsce cykliczne spotkania „Migracja – integracja”, które towarzyszyły realizacji studenckiego projektu „Świat w ruchu, czyli (nie) ludzka mobilność. Wokół fenomenu migracji”. Ich istotę stanowił bezpośredni kontakt polskich studentów UWM w Olsztynie ze studentami obcokrajowcami, poznanie ich kraju, kuchni, języka, pasji – a wszystko w przyjaznej atmosferze, która jest niezbędnym warunkiem edukacji międzykulturowej¹¹.

⁹ Szerzej na temat polsko–rosyjskich kulturalnych kontaktów okresu międzywojennego zob. (Mitzner, 2014; 2015).

¹⁰ Zob. Bloch, 2016. Współpraca, projekt ekspozycji, koordynacja, produkcja: Wojciech Luchowski. Autor plakatu i identyfikacji wizualnej: Marcin Markowski. Partnerzy: Archiwum Państwowe w Warszawie Muzeum Etnograficzne w Toruniu Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM w Poznaniu Centrum Badań Migracyjnych UAM.

¹¹ Projekt zrealizowany przez Studenckie Koło Slawistyczne pod kierunkiem mgr Joanny Olechno-Wasiluk, dofinansowany w ramach konkursu „Studencki grant Rektora UWM”.

BIBLIOGRAFIA

- Bloch, N. (2016). Wystawa: Wszyscy jesteście migrantami. W: N. Bloch (red.), *Wszyscy jesteście migrantami* (s. 24–43). Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu.
- Borodina, N., i Sumbulova, T. (6.03.2013). Interaktivnyye formy obucheniya na urokakh literatury [Бородин, Н., Сумбулова, Т. Интерактивные формы обучения на уроках литературы]. Открытый урок. <https://urok.1sept.ru/articles/629899>
- Dyurran, S. (1994). Po materialam arkhiva D. M. Filosofova. *Litsa. Biograficheskiy al'manakh* [Дюррант, С. 1994. По материалам архива Д. В. Философова. *Лица. Биографический альманах*], 5, 444–459.
- Dyurran, S. (2002). „Uzh takova nasha sud'ba...”. *Novoye iz varshavskogo arkhiva D. V. Filosofova. Nashe nasledie* [Дюррант, С. 2002. „Уж такова наша судьба...”. Новое из варшавского архива Д. В. Философова. *Наше наследие*], (63–64), 64–91.
- Filosofov, D, i Lavrinets, P. (red.). (1928/2005). *Pis'mo Marianu Zdzechovskomu, 4maya 1928 g. Otdel rukopisey biblioteki Vil'nyusskogo universiteta* [Философов, Д. 1928/2005 *Письмо Мариану Здоховскому, 4 мая 1928 г. Отдел рукописей библиотеки Вильнюсского университета*]. F 33–302.
- Gippius, Z. (2005). *Sobraniye sochineniy*. T. 9: *Dnevnik: 1919–1941 gg. Iz publitsistiki 1907–1917 gg. Vospominaniya sovremennikov* [Гиппиус, З. 2005. *Собрание сочинений*. Т. 9: *Дневники 1919–1941 гг. Из публицистики 1907–1917 гг. Воспоминания современников*]. red. T. Prokopenko. Russkaya kniga.
- Karpeta-Peć, B. (2008). *Otwarty, aktywny, samodzielny. Alternatywne formy pracy. Przewodnik dla nauczycieli języków obcych*. Fraszka Edukacyjna.
- Karpeta-Peć, B. (2018). Afekt vs. efekt – otwarte formy pracy z perspektywy glottodydaktycznej. *Roczniki Humanistyczne*, 66(10), 25–42. <https://doi.org/10.18290/rh.2018.66.10-2>
- Krayevskiy, V., i Khutorskoy, A. V. (2007). *Osnovy obucheniya: Didaktika i metodika* [Краевский В., i Хуторской А. В. (2007). *Основы обучения: Дидактика и методика*]. Akademiya.
- Kucharska, A. (2014). Projekt – sukces czy porażka w nauczaniu języka?. W: J. Sujecka-Zajac, A. Jaroszevska, K. Szymankiewicz i J. Sobańska-Jędrych (red.), *Inspiracja. Motywacja. Sukces. Rola materiałów dydaktycznych i form pracy na lekcji języka obcego* (s. 99–112). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mitzner, P. (2014). *Warszawski „Domek w Kołomnie”*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Mitzner, P. (2015). *Warszawski krąg Dymitra Filosofova*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Ndiaye, I. A. (2019). *Pod maską Talii... O tożsamości poetyckiej Nadzieży Teffi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Obłakowska-Galanciak, I. (1996). *Iz istorii russko-pol'skikh literaturnykh swiazey mezhvoennogo perioda (po stat'iam Dmitriya Filosofova)* [Из истории русско-польских литературных связей межвоенного периода (по статьям Дмитрия Философова)]. *Acta Polono-Ruthenica*, (1), 105–112.
- Obłakowska-Galanciak, I. (1999). Dymitr Filosofov i Maria Dabrowska. Z historii polsko-rosyjskich kontaktów kulturalnych w dwudziestoleciu międzywojennym. *Acta Polono-Ruthenica*, (4), 338–348.
- Obłakowska-Galanciak, I. (2001). *Gorzkie gody... Publicystyczna i literacka działalność Dymitra Filosofova na emigracji*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

- Stalislavskiy, V. (2002). Russkaya emigratsiya v Varshave. *Novaya Pol'sha* [Станиславский, В. 2002. Русская эмиграция в Варшаве. *Новая Польша*], (5). <http://a-pesni.org/grvojna/bel-emigr/a-wawa.php>
- Stalislavskiy, V. (2006). Zhizn' na obochine. Russkaya emigratsiya na Zemlyakh Vtoroy Rechi Pospolitoy. *Novaya Pol'sha* [Станиславский, В. 2006. Жизнь на обочине. Русская эмиграция на землях Второй Речи Посполитой. *Новая Польша*], (7-8), 91–96.
- Suvorova, N. (2005). *Interaktivnoye obucheniye. Novyye podkhody* [Суворова, Н. 2005. *Интерактивное обучени. Новые подходы*]. Verbum.
- Teffi, N. (2011). Na skale Gergesinskoj. W: Ye. Trubilova (red.), *Almaznaya pyl'* [Тэффи, Н. 1990. На скале Гергесинской. В: Е. Трубилова (ред.), *Алмазная пыль*] (s. 251–258). Eksmo.
- Tibotkina, N., i Timonina, S. (2012). Metod ispol'zovaniya interaktivnykh programm vobuchenii RKI [Метод испол'зования интерактивных программ вобучении РКИ]. W: I. Popadeykinoy (red.), *Teoriyai praktika prepodavaniya russkogo yazyka kak inostrannogo* [И. Попадейкиной (ред.), *Теория и практика преподавания русского языка как иностранного*] (s. 79–88). Instytut Polsko-Rosyjski.